

בקליפת אבטיח

דוד מלמד

ל שוט בקליפת אבטיח" הוא סיפורם של שלושה נערים בני מושבה אר"י צישראלית, בשלהי שנות המנדט הבריטי, היוצאים ל"יום שדה" במיקשת אבטיחים על גדת הירקון. "יום השדה" הוא חוטיהשיררה של העלילה והסתעפויותיה: חוויות, זכרונות, תעלולים, תמונות ופרקייהווי, המצטרפים יחד לפסיפס ססגוני של חיי נוער תוססים בימים שלפני שלוט הווידאו והזקמן על הנוער הישראלי.

בן עזר, יליד פתח-תקוה ונצר למייסדיה, משפחת ראב, מיטיב להכיר את הווי הימים ההם ולתארם. הוא משתמש בחמורים ובדמי ויות מימי נעוריו וממחזיז לנגד עינינו באר תנטיות ובקלילות את רוחה של התקופה. בכך מצטרף "לשוט בקליפת אבטיח" לספריו הקודמים, רומאנים, קובצי סיפורים, ספרי ילדים וזכרונות, הטבועים כולם בחותם השורשיות הארצישראליות הישנה.

שמו של הספר לקוח מתוך תיאור של אחד מראשוני פתח-תקוה, אברהם קופלמן, שנשלח בראשית שנות השמונים של המאה הקודמת לביאליסטוק שברוסיה, כדי לעודד את יהודיה לבוא ולהתיישב בפתח תקוה. על קופלמן, "שליח העליה" הראשון, כתב ג' קר"סל בספרו "אם המושבות - פתח-תקוה תרל"ח"תשי"ג", כי "ודאי ידע פינס את חור לשתו של קופלמן, הלא היא התכונה שהת-מימות היא הורתה - היטיב להפריז ולהרגיש בצבעים ובתיאורים, שכל עיקרם היא ראיית הרצוי הרחוק כמצוי קרוב" (עמ' 99). ואכן קופלמן לא הדיד את לשונו מן הגוזמה ובאזיני יהודי ביאליסטוק תיאר את הטבע במוש"בה הצעירה, בצבעוניות ובחיוניות. על האבי טיחים הגדלים על גדות הירקון סיפר, שהם "בשיעור גודל כזה, שחצי אבטיח מספיק מא"כל לשובע למשפחה רבת נפשות למשך יום תמים. וכשתוכה של המחצית נאכל עד תו"מו, מתיישבת לה המשפחה בתוך הקליפה, המקבלת צורת סירה, ומפליגה בה על מי הירקון" ("לשוט בקליפת אבטיח", עמ' 60). תיאור זה היה רק חלק מנפלאותיו של הטבע הארצישראלי, כפי שציירו קופלמן ליהודי ביאליסטוק.

עם קריאה בעלילות שלושת הנערים היוצאים אל הטבע וחווים את הרפתקאותיהם, עולות כמאליהנאסוציאציות של ספרים אחרים, שדורות של קוראים תאבי הרפתקאות גדלו עליהם: "רובינזון קרוזו" של דניאל דיפו, "שלושה בסירה אחת" של ג'רום ק. ג'רום ו"תום סויר" וה"קלפרי פינ" של מארק טוויין. "לשוט בקליפת אבטיח" הוא בן-דמותם הכחול-לבן, על כל השווה והי שונה שבינו לבינם, לחיוב ולשלילה.

בספר ההרפתקאות הארצישראלי ימצאו הקוראים הצעירים את מכנסי החאקי הקצרים של הגברים, את מכנסי ההתעמלות עם הגרמי גבוה מעל לכרכי הכנות, את הג'ארה החורמה והקרירה, את הקורקינט החורקני, את הסמלים שהורדו מחפיסות הסיגריות בשיפ"שון פקקיפת, את השרוך לקשירת פייתו של כדור-הרגל, את ה"פייילות" המיועדות להרתחת הכביסה, את הפתילות השקטות לבישול, ואפילו את הקללות דאז, שרובן עברו ובטלו מן העולם. הקורא הצעיר מוזמן להתבונן בכל אלה כבמחיאון היסטורי המשימר את העבר בזכות עינו החדה של המחבר, לשונו הציורית והקולחת ורמיונו הפורה וגיטול המעצורים.

אהוד בן עזר / לשוט בקליפת אבטיח / הוצאת רכגולד ושות' / 1987 / 222 עמ'

אהוד בן עזר

סיפורי הרפתקאות היו מאז ומתמיד נושא אהוב על קוראים צעירים ועל סופרים שכתבו לבני הנעורים. מסתבר, שההתמכרות לקריאת סיפורי הרפתקאות אינה חולפת עם הגיל. רבים מבין הקוראים נשארים חסידיו של ענף מלבב זה גם בשנותיהם המאוחרות. אין פלא, איפוא, שניתן למצוא על גבי עטיפתם של ספרי ילדים מסויימים הכרזות כ"לילדים ולמבוגרים כאחד", או "לילדים מגיל שמונה עד שמונים". ואם כי במקרים רבים באה זו רק כפיתוי למיגורים רחבים של קוראים, פעמים זו האמת לאמיתה.

ספרו של אהוד בן עזר, "לשוט בקליפת אבטיח", הוא מאותם ספרים שבהם מיטשטש קו התיחום שבין ספרות לנוער ובין ספרות למבוגרים. לקורא הצעיר נכונה חוויה מענינת למיקרא מעשים ותעלולים, הנוטלים אר"תו ממקומו ומזמנו, לעבר מחוזות דמיון משובבי נפש. הקריאה בספר פותחת לפני בני הנעורים פתח אל עולם הדומה בעיניהם לתקופה פרה-היסטורית רחוקה. כך נראים היום ימים של פרדסים ושדות, חזית-בית בחצר, איסוף גרוטאות והווי של מושבה עברית בתקופת המנדט, לנערים הצומחים מול מירקע הטלוויזיה, ידיהם אוחזות במשחקי מתשבים ונוף נעוריהם עובר עליהם כמגרשי החנייה שבין הבתים המשותפים בעיר הצפר"פה.

מבוגרים עשויים למצוא בספר זה את עצמם. נוסטאלגיה אינה חטא, וגם הציניקנים הבזים לה אינם סולדים בעומקלינם משק"עיה מענגת לנככי ילדותם ונעוריהם. בני דורו של אהוד בן עזר, יהא' מקום הולדתם בא"רץ אשר יהא, יגלו כאן תמונות הווי, דמויות ומעללים המוכרים להם מקרוב. רובם אולי לא יעוררו בהם ריגוש יתר, אך לכל אחד ואחד מהם טמון בספר אותו קטע קטן, אותו משהו שנשתכח במשך עשרות שנים והנה נשלף מן הנשיה, שב לתחיה והוצב בפשטותו הישנה והקוסמת, שזר לא יוכל להבינה. רק הקורא, בינו לבין עצמו, יעצור את שטף הקריאה וייתחד לרגעים אחדים עם זכרון הנ"עורים האכזר שעורר בו אותו קטע, יחוש צביטה בלבו.